

A' P Á L M A.

(Kütfő, National Magazin).

A' pálmafák növényországunk legnemesebb termékei közé tartoznak. Ezek jeleségét 's egyéb fák fölötti kitünőségét majd minden nép elismeré. Az első emberek is legörömelebb honoltak olly vidékeken, hol pálmaligetek ékeskedtek; 's kiknek ez nem jutott: legalább is azok közelében tartózkodtak. Magas, nyulánk, ágatlan, tollnemű óriási levelek által, korona gyanánt, esupán sudaraikon körül-lombozott törzsökük által, minden egyéb fátul különböznek; 's ha minket a' mi felleg-verdeső tölgyeink évszázadok elforgására, 's erő és hatalom egyesült nagyszerűsége emlékeztetnek: nem kisebb hatással bír méltóságos tekintete a' pálmafának is, melly szinte nem csekély évén a' növendéke, 's igen jól párosítja magában az ó-ságot, ifjui erővel. — Némelly fajnak törzsöke rendkívül vastag, mint p. o. a' *corozo del sinu* fajé; másoké, névszerint a' *piritu* pálmaké, vékony mint a' nád; ismét másoké paizsacsos (schuppig) még másoknál pedig tuskés. A' királpálma törzsökének közepén orsó idomu kiforradás képződik, 's mind e' mellett is legalább 180 lábnyi magasra nő, 12—15 lábnyi hosszú legyezőforma levelekkel pompázva. Némelly fajok leveleinek felülete fényes sötétzöld, mint a' borostyán fáé, másokénak egyik oldala ezüst színű, sőt vannak pálmafák, mellyek leveleinek végén a' pávatoll szín-szeméhez hasonló, kék és sárga körzetek vannak. Virágai teljesen méltók önmagához. A' havannai királpálmaké gyönyörű fehérek; egyéb pálmák virágai azonban többnyire halvány-sárgák. Gyümölcseik különböző idomuak; némellyeké szőlőfűrthöz hasonló pirosak vagy aranyzinűek.

Minden pálmafaj közt legfönségesebbek a' *jagua*- és *pirigua*-pálmák, mellyeken, 's különösen az elsőn, minden szépségeit összehalmozá a' természet a' pálmafajoknak. Sűrű csoprozathan a' granitsziklák tetőt ékesítik. Sima nyulánk törzsökeik 60—70 lábnyi magasra nyulnak föl, 's 6—7 levélből álló koronálombjokkal messze kilátásznak egyéb növényei közt azon földnek, mellyben gyökereznek. A' világos zöld szín, mellyet szél által ringatott levelek játszanak, kitünőleg elválik az alattok sötétlő zöld-ségtől. Ugyan e' pálmafaj terem 70—80 szemű, szőlőfürt idomu, piros és arany-szín gyümölcsöt, mellynek lisztes belseje 's kellemes íze van, 's különféle módon készítve étkül használtatik a' belföldiek által. A' nálunk is kapható *palmgyümölcs* egészen különfajhoz való, melly jobban a' mérsékelt égöv alatti tartományok terméke. A' forró égöv alattiak közt említést érdemel még a' *kokosz-pálma* a' mellyrül már lapjaink Sik számában emlékeztünk, 's a' *tiko*- és *ernyő-pálma*, mellyekrül itt, kiterjeszkedőleg, néhány szóval említést nem tennünk lehetlen. — A' *tiko-pálmát* Braziliában a' lakosok len- és enyv-pótlékul használják, azt — leveleinek rostjaibul, emezt gyümölcse magvaibul készítvén, mellyek kiesinyben a' *kokosz-dióhoz* hasonlítanak. — Az *ernyő-pálma* magassága, mintegy száz lábnyi; törzsöke egyenes mint a' *dárdanyél*, alant 5—6 lábnyi kerületű, 's föl felé mindegyre vékonyul, de általában olly erős, hogy a' legdühösb zivatarokkal is daczol. Sudarát környező levelei olly nagyok, hogy 15—20 egymás mellett álló embert beföd-

hetnek, 's így 3—4 levélből egész egy sátor kikerül. Ceylan sziget 's a' malabari tengerpartvidék lakosi nem csak ponyva, hanem ernyő, kalap, sőt papiros gyanánt is használják e' pálmafa leveleit, melyeket tökéletes kifejlődésök előtt szednek le, 's kemény fával dörzsölés által oly puhává 's hajlékonyá tesznek, mint bármely vászon, mellynél azonban sokkal könnyebb, egyszersmind pedig esőben átzhatlan. Nevezetes végre az ernyőpálma, szivacs-nemű barnás beléről is, mely mozsárban megtörtetve, a' kellemes ízű s a g o - t adja.

K.

R É T J A V I T Á S.

(Folytatása 's vége.)

Második mód a' kiszáritás. A' rétek javításának második módja, a' pocsetás vagy vizesebb és zombékos helyek kiszáritása. Nem szükségesek ide különös, nagy és költséges készülétek. Ha a' rét fekte oly lejtős, hogy a' vizes helyen árkot ásva a' fölősleges nedvet valamely közel folyó patakba vezethetni, annál jobb, de ha ez nem történhetik is, könnyen eszközölhetni a' kiszáritást. — A' javítandó vagyis száritandó rétnak legalacsonyabb helyén egy mély gödröt kell ásni, még pedig úgy, hogy fölül szélesebb azaz tágosabb, alá felé mindig keskenyebb vagyis csúcsos legyen. A' gödröt mind addig kell ásni, míg kövekre, kavicsra, vagy fővényre ér az ember. A' rétnek minden részein árkoeskák készíttetnek, melyeken a' nedv, vagy víz a' gödörbe szivároghasson. — Nagy esőkor az igaz megtelik a' gödör, de feneke kövecsre vagy fővényre érvén, a' közt könnyebben elszűrődik a' víz, mint a' rétnek zsiros fölén, melyllyé hinárral 's gyökökkel ellepve nem könnyen veszi azt magába. A' mélyen ásott gödörből ellenben bármi tele volt is az, hamarabb eltűnik a' víz.

Némellyek, de csak olyanok, kik a' dologhoz 's általában a' gazdasághoz nem értenek, azt gondolhatnák, hogy azon föld, melyet a' gödörből kihánytak, a' rétre nézve ártalmas. De legyenek azon aggódó mezei gazdák arról meggyőződve, hogy azon föld nem csak nem ártalmas, sőt igen is hasznos; mert a' réten ügyesen elterítve legjobb ganaj gyanánt szolgál. De ha nem zsirozná is a' rétet, más nagy hasznot okoz. Évtizedek vagy éppen egész század alatt a' rétre legkisebb gond javítás sem fordítván, a' természetre volt hagyva minden. A' nagyobb záporosók a' szénafü tővétől elmosták a' földet, a' fűgyökerek, mint a' figyelmes gazda láthatja, száradnak, 'stb. ki kételkedik már arról hogy a' fű gyökereit betakarani hasznos? még pedig oly földdel, mellyből semmi gaz az éltető nedvet ki nem szíta. A' gödörből kihányt föld csak akkor ártana, ha rakáson hagyatnék. Azon kis darab rétet, t. i. a' gödör helyét, pedig ne sajnálja senki, mert a' lecsapolás által a' rét javult; a' termést akadályozó fölősleges víz a' gödörbe levén vezetve, az ez által javult rét nem csak a' gödör helyén vesztett szénát pótolja ki, de a' gödörből kihányt földdel trágyázza 's a' gyökök betakarva levén, kétszeres termést ad; főkép ha a' gödörből kihányt 's elterített föld közé szénapolyva is kevertetik.

Hogy az így kihányt földet vékonyan kell a' réten elteríteni, vagy ha a' réten lyukak gödrök 's más mély vizes helyek vannak oda kell hordani, kiegyengetés végett, a' józanész mondja, mert a' réteknék egyik legfőbb jó tulajdonságuk az egyenesség. — Az ásott gödörbe az eső lassankint fővényt mos; 's az egész gödör megtelik; de abból ki kell azt hányni, melyllyé mindig trágya gyanánt terítették el a' réten, 's gazdagon kamatoz. Csak akkor kell a' gödröt megtelni engedni, midőn már a' rét jól ki van egyengetve. Sőt ezt elő is lehet mozdítani. — A' rétek ritkán szoktak egyenesek lenni, a' mi pedig igen szükséges; ezt az által eszközölhetni, hogy a' domborodott helyek leásatnak, 's a' föld a'

mélyebb helyekre hordatik, míg végre az egész rét egyenlővé leszen, 's a' gödörre sem levén többé szükség azt betölthetni. — Milly nehéz a' buczkás helyeken kaszálni, tapasztalásbul tudhatják a' gazdák; 's minthogy a' vakandturások is okozzák ezt, azokat szorgalmasan kell elteríteni, 's helyeiket szénapolyvával behinteni.

Leginkább a' vizes helyeken, hol lecsapolás végett a' gödörásás szükséges, gyakran alig van fű, hanem az egész rét fölszínét káros moh lepi, 's rajta semmi széna sem terem, tehát e' második móddal az elsőt szükséges összekapcsolni, azaz, a' víz lecsapolása után a' rétet föl kell szántani, vagy legalább a' haszontalan sőt káros mohot jól megnehezített vasbaronával felszaggatni. Legtanácsosabb ezt minél szárazabb időben tenni. Ha e' fölfogásolás többször még pedig az előbbivel keresztben történik, némileg fölszántás helyett szolgál, főképp ha a' dombosabb helyekről, vagy a' gödörből kiásottbul föld hordatik rá. Mindig ide értesik, hogy az illy föld közé nemesített fűmagot, vagy legalább közönséges szénapolyvát kell hinteni.

Harmadik mód az öntözés. — Ha a' rétek a' két már főlebb előadott mód szerint javítva volnának is, sokszor megtörténik, hogy a' nagy szárazság miatt nem terem rajtok széna, legalább annyi nem, mennyinek teremni kellett volna; tehát öntözéssel kell a' dolgon segíteni. E' mód természetesen csak ott alkalmazható, hol folyók, patakok, vagy tavak és erek vannak.

A' rétek öntözése legnehezebbnek, legfáradtságosabbnak, sőt éppen lehetetlennek látszik sokak előtt; de mit nem eszközölhet az ember, csak akarni tudjon? A' kisebb patakoknál egy pár szál deszka megteszi. A' patakok árkanak szélessége szerint olly rekeszt, vagy zsilipet kell készíteni, melly a' víz-árkot át érje 's az egész vízmennyiséget felfoghassa.

A' kisebb patakokra alkalmazandó zsilip könnyű móddal 's igen egyszerűleg így készülhet meg. Két három, vagy négy deszkadarab, mint a' vizárok mélyége és szélessége kívánja, két három hevederrel összeszegeztetik. A' heveder vastagabb 's erősebb legyen a' deszkáknál, hogy a' bele alkalmazandó karikákkal ellátott kapesokat megbirhassa. Ezen kapesokba akasztathatnak a' támaszok, mellyek a' zsilipet fentartják, 's ezzel kész az egész műszer. Ha p. o. illy egyszerű műszer, mit minden gazda maga szegezhet össze; teszem 8 forintba kerül, csak kétszer rekesztessék is el vele a' víz, hogy a' réten szétáradjon, nem csak árát teremti ki, de két annyi kamatot is ad a' szénán mint a' mennyibe került, 's ezt csak egy esztendő alatt; azon kívül megmarad még más esztendőkre, mindenkor annyi hasznót hozandó.

Hogy pedig az illy zsilipnek sükere legyen, talán fölösleges is említenem, hogy a' patakcsa partjait némileg szabályozni kell; azon kívül a' rétnak egyenesnek, egyenlőnek kell lennie, hogy a' víz egyformán terjedhessen minden részeire. Ha a' rétet már a' természet egyenlővé tevő annál jobb, ha pedig egyenetlen, mesterséggel kell rajta segíteni, mint már főlebb is mondatott; a' dombosabb helyeket le kell ásni, 's a' leásott földdel az alacsonyabb helyeket a' többivel egyenlőkké kell tenni. Ez ugyan némelly fáradtságot és költséget is okoz, de néhány év mulva minden költség tizszeresen ki lesz pótolva. Mellyik józanészú gazda fogja fáradtságát kimélni, midőn így századokra javítandotta réteit?

A' nagyobb folyóknál ezt egyes ember nem eszközölheti, de hála legyen az istennek, hogy nemzetünkben az ipar szellemét kezdi ébreszteni; gazdasági társaságok keletkeznek, mellyek majd jutalmat tesznek olly műszer kigondolására, mellyet nagyobb patakoknál sőt kisebb folyóknál üdvösen alkalmazhatni; millyenek a' Nyitra, Zsitva, Zagy-

va, Lajta, Rábcza, Szamos, Körös, Gerence, Tapoleza, 's számtalan kisebb folyóink; mellyek így haszonra fordítva, sok millió forintnyi kamatot adandnak, mi most még el van veszve. Az illy czélra kigondolandott használható műszer sokkal több áldást árasztana hazánkra mint azon munkák, mellyek eddig jutalmazó buzditások által hozattak létre.

STANCICS.

RITKASÁGOK.

Szelid róka. Ritkaságok közé méltán számíthatatik a' farkasoknak és rókáknak csak annyira megszeliđíthetése is, hogy azokat minden félelem és sérelmi veszély nélkül szabadon lehessen bocsátni. Azonban mégis vannak példák, hogy e' vad, ragadozó és ravasz állatok, annyira megszoktak ház körül, mint valamely eb, de, hogy rókát vadászatra is lehessen használni, mint bármely vizslát, — ez szinte hihetlennek látszik; és még is úgy van. Az ember, fáradatlan türelemmel, 's czélszerű segédeszközök okos választása és alkalmazása által, szörnnyeket bir véghez vinni. — Barátom R—, Hont megyében, a' mondottat valósitni akarván: egy him rókát választta czélul, mellyet utóbb kiheréltete. Vigabb és jámborabb állatoeskát alig képzelhetni, mint első nyáron ez a' néhány hónapos rókácska. Bár merre volt, egyetlen futtyentésre urához szaladt, 's egyébkint kár nélkül játszadozott a' majorsággal; de ősszel ez már megváltozott; minden ügyelés mellett is ölt és pusztított a' szárnyas állatok közt; még ura után ballagva is használt erre minden alkalmat, a' legnagyobb ravaszsággal. Midőn a' számtalan, csaknem döglésig szenvedett veréseknek sem volt sikere, ura, egészen új büntetémódot gondolt ki számára. Ugyanis, hátulsó lábánál fogva fölfüggeszté gerendára, honnan fejével szabadon csüggött, alája pedig mindenféle szárnyas állatot helyezett. A' róka kapkodott eleinte az elérhetlen koczhoz, de az illykori korbácsolás és a' három napi 's éjeli étlen függés annyira megtérítették, hogy soha többé tollas állathoz nem nyult, legnagyobb étlenségekor, 's még ha azzal kínáltaték sem. — Télen megtanulá a' szájban vivést (à porté-rozást), tavaszon pedig, zsinég segítségével, — a' keresést, szintugy mint bármely vizsla. Utóbb a' fűrjeket és foglyokat gyönyörűen állotta, a' nyulak után szaladt; de ha elfoghatá, a' legsűrűbb erdőbül is sértetlenül hozá ki. Urára különös figyelemmel 's gondoskodással volt, 's ennek vagyonára, főkép idegen helyen, úgy vigyázott, hogy megharapástul félhete, ki ahoz közelített. R—, sok évig használta; utóbb elajándékozá; de a' róka mindig ismét visszajött első urához. A' falu ebeivel folyvást verekedett, mellyek utóbb nagyon is félték tőle. Egy szarvasvadászaton, hová szokás szerint ő is követé urát, ettül messzebbre távozván, egy hirtelenkedő puskás által vigyázatlanságbul meglöveték, 's életét ura lábainál végzé, keserves rivás közt.

VIETORIS A.

Három lábú csirke. A' természetnek játéka, mi szerint az élő állatoknak egyik vagy másik tagja néha hiányzó néha fölösleges számban mutatkozik: sokkal gyakoribb az emlősöknél mint a' szárnyasoknál. Ez utóbbinak eleven példányát láthatni Vas megyében Kis-Somlyón B. L. táblabíró udvarában, kinek majorsága közt egy három lábú csirke találtatik. A' harmadik láb tetemesen kisebb a' rendeseknél, 's jobb lába lapoczka csontjának tövébül van kinölve 's egy sorban álló 6 körömmel bir, mellyeknek két középsője a' két-két szélsőnél tetemesen rövidebb. Nevezetes még e' csirkénél az is, hogy két bél-vége van; egyik a' rendes helyen, másik a' harmadik láb alatt, 's mindkettő megteszi szokott működését.

K.